

УДК 94(477.8):355.316«1944-1947»

Галина СТАРОДУБЕЦЬ,

orcid.org/0000-0003-2005-771X

доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедри всесвітньої історії
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(Україна, Житомир) starodubec@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ЖІНОК ЯК ТРУДОВОГО РЕСУРСУ ТОТАЛІТАРНОЇ ВЛАДИ В ПРОЦЕСІ РАДЯНИЗАЦІЇ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

Аналізується гендерний аспект політики радянської заходніх областей України крізь призму характеристичних способів та методів залучення владою жінок як трудового ресурсу сталінської тоталітарної системи.

Наголошується, що в процесі радянської заходніх областей України більшовицька влада широко застосовувала мобілізаційні стратегії щодо місцевого жіноцтва. Використовуючи різного роду мобілізаційні практики, партійно-радянські посадовці, з одного боку, використовували жіноцтво як трудовий ресурс, чийми руками здійснювалася відбудова зруйнованого війною господарства, а з іншого – інструмент пропаганди радянського способу життя, зокрема, політики колективізації сільського господарства.

Ключові слова: гендерна політика, жіночі організації, тоталітарний режим, західні області України, політика колективізації, мобілізаційні стратегії.

Galyna STARODUBETS,

*Ph D hab. (History), Professor, the head of the Department of the World History
in Ivan Franko Zhytomyr State University (Ukraine, Zhytomyr) starodubec@gmail.com*

USING WOMEN AS A LABOR RESOURCE OF TOTALITARIAN POWER IN THE PROCESS OF SOVIETIZATION OF THE WESTERN REGIONS OF UKRAINE

The process of restoration / establishment of Soviet power in the western regions of the Ukrainian SSR occurred immediately after the liberation of these territories from the Nazi occupation. It was complicated not only because of the huge material losses caused by the war, but also because of the deployment of a strong anti-Soviet resistance movement in the region. Bolshevik-Soviet power was deprived of the socio-political support that it had outside the Western Ukrainian region, which greatly complicated the process of its legitimization.

During 1944 – the first half of 1945, the officials of various levels of party and state life, who were sent here under the special arrangement of the Central Committee of the KP(b)U were the main subjects of Sovietization of this region. However, the authorities were forced to look for a social point of support in the local social environment. Firstly, it was slowly, later – more and more actively. Women as a separate social group were the object of the special attention of authorities. Firstly, it was caused by absolutely pragmatic considerations – the demographic situation in the conditions of war and post-war reconstruction was in favor of women, as there were more women than men in quantitative terms. Secondly, the gender policy of the authorities in the Western Ukrainian region continued the nationwide policy, which supported the idea of female emancipation. On the one hand, an ideological framework favored by women was used as a PR campaign on the benefits of the «Soviet lifestyle», but on the other – due to this, women had a real opportunity to realize their career ambitions.

The gender aspect of the policy of Sovietization of the western regions of Ukraine is analyzed in the article through the description of the ways and methods of involving women as a labor resource of the Stalinist totalitarian system to the authorities.

The article states that during the process of Sovietization of the western regions of Ukraine, the Bolshevik authorities widely used mobilization strategies upon local women. Bolsheviks initiated the creation of women's organizations under the full control of the KP(b)U, and thus provided the women's movement with structure, which simplified the system to rule them. In conditions of a total shortage of labor resources and direct or indirect rejection of Soviet power by the Western Ukrainian society, women's organizations became one of the links which connected the power and the local population. Using the various mobilization practices, party-Soviet officials, on the one hand, used women as a labor resource to rebuild the economy destroyed by the war, and on the other – women became an instrument for propaganda of the Soviet lifestyle, particularly, the policy of collectivization of agriculture.

Key terms: gender policy, women's organizations, totalitarian regime, western regions of Ukraine, collectivization policy, mobilization strategies.

Постановка проблеми. Процес відновлення/встановлення радянської влади в західних областях УРСР відбувався відразу після визволення цих територій від нацистської окупації. Він ускладнювався не тільки масштабними матеріальними втратами, зумовленими війною, але й розгортанням у краї потужного антирадянського руху Опору. Більшовицько-радянська влада була позбавлена тут соціально-політичної опори, яку вона мала поза межами західноукраїнського регіону, що значно ускладнювало процес її легітимізації.

Упродовж 1944 – першої половини 1945 р. основними суб'єктами радянзації цих областей виступали посадовці різних сфер партійно-державного життя, відрядженні сюди за спеціальною рознарядкою ЦК КП(б)У. Однак, спочатку споквола, а згодом все активніше, влада змушена була шукати соціальну точку опори в місцевому соціосередовищі. З-посеред інших, об'єктом її особливої уваги виступали жінки як окрема соціальна група. По-перше, це було зумовлене абсолютно прагматичними міркуваннями – демографічна ситуація в умовах війни і повоєнної відбудови склалася на користь жінок, яких у кількісному відношенні було більше, ніж чоловіків. По-друге, гендерна політика влади в західноукраїнському регіоні була продовженням загальнодержавної, суть якої зводилася до підтримки ідеї жіночої емансипації. У сталінській конституції 1936 р. та численних правових документах СРСР узаконювався принцип рівності політичних прав чоловіків і жінок. На тлі виразного домінування чоловіків у європейському політичному просторі радянська влада пропонувала і пропагувала рівні права обох статей, що найвиразніше виявлялося у праві жінок обирати і бути обраними до органів партійно-радянської влади усіх рівнів. З одного боку, сприятлива для жінок ідеологічна рамка використовувалася як піар-кампанія про переваги «радянського способу життя», але з іншого – завдяки цьому жінки отримали реальну можливість реалізації своїх кар'єрних амбіцій.

Аналіз досліджень. Тема участі радянської жінки у різних сферах господарського, суспільно-політичного, культурно-освітнього життя СРСР в період сталінського правління знайшла свою окрему нішу в сучасній українській історіографії. Відмінність між реальним та міфологізованим більшовицькою пропагандою образом жінки в радянському суспільстві аналізує М. Смольницька (Смольницька, 2011: 162–174), особливості гендерної політики в СРСР періоду сталінізму досліджує К. Кобченко (Кобченко, 2016: 56–72). Окремі аспекти проблеми діяльності жіночих рад західних областей УРСР в повоєнний період є предметом наукових зацікавлень дослідниць Р. Попп (Попп, 2017: 328–336), Г. Чорній (Чорній, 2017: 154–155), Г. Стародубець (Стародубець, 2018: 270–275). Однак увага науковців здебільшого зосереджується на питаннях організаційного оформлення та структурування жіночого руху в західних областях України як такого. Натомість мало вивченою залишається проблема мобілізації сталінською владою жіночого ресурсу в економічній сфері.

Метою нашого дослідження є аналіз гендерного аспекту політики радянзації західних областей України крізь призму характеристики способів та методів залучення владою жінок як трудового ресурсу сталінської тоталітарної системи.

Виклад основного матеріалу. Більшовицька влада розглядала жінок як потенційних союзників процесу радянзації західноукраїнського регіону, тому всілякими способами намагалася втягнути їх у суспільно-політичне життя. «В основу роботи з жінками було покладено Постанову ЦК КП(б)У від 5 квітня 1945 р. «Про проведення масово-політичної роботи серед жіночого населення західних областей України», в якій йшлося про необхідність структурування жіночого руху у чітко визначені організаційні рамки та «Звернення партії та уряду до робітників, селян та інтелігенції західних областей України» від 18 травня 1945 р.» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1595. Арк. 13). Згідно з усталеним алгоритмом дії радянської бюрократичної управлінської системи, на виконання основних положень першого з документів упродовж найближчих 3-х тижнів у західноукраїнських обкомах КП(б)У були створенні відділи по роботі серед жінок, а в райкомах та міськкомках КП(б)У – призначені жіночі організатори. Новостворені жіночі організації позиціонувалися владою як громадські, зніційовані «знизу». Однак в рамках більшовицько-радянської політичної системи вони не могли бути такими за визначенням. Як і решта усіх так званих «громадсько-політичних, громадських організацій», які існували в Радян-

ському Союзі, жіночі організації були створені виключно за ініціативи та функціонували під абсолютним контролем комуністичної партії.

Обкоми, райкоми та міськкоми КП(б)У докладали чимало зусиль в напрямку активізації роботи серед жінок. Однак ми не зовсім погоджуємося з думкою дослідників, котрі вважають що детермінантою цього процесу було альтруїстичне бажання влади «систематично покращувати роботу серед жінок, розвивати їх діяльність, активність, висувати на керівні посади в державних та господарських установах» (Чорній, 2017: 154–155). Аналіз численних звітів, довідок, інформаційних повідомлень про роботу різного рівня жіночих організацій дає підстави для висновку, що радянська влада, прикриваючись гарною вівіскою про гендерну рівність, турботу про «радянську жінку-трудівницю, матір», насправді нещадно експлуатувала жіночу працю, використовувала жінок як дешеvu (у кращому випадку) і безкоштовну робочу силу. З метою залучення жінок до різних сфер виробничої діяльності, влада «намагалася представити ці сфери як поле для реалізації нових можливостей та перспектив, що завдяки її зусиллям відкривалися перед жіноцтвом» (Кобченко, 2015: 63). У своїх виступах перед жіночою аудиторією партійно-радянські функціонери, крім іншого, завжди акцентували увагу на потенційних можливостях кар'єрного росту жінки. У підтвердження цього наведемо слова з виступу М. Хрущова на нараді жінок західних областей України 20 січня 1947 р.: «У нас жінка може займати державні посади. У нас жінка може бути головою колгоспу, сільради. Немає таких посад, які б не могла обіймати жінка» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4579. Арк. 28). Проте на практиці ситуація виглядала дещо іншою. Навіть в період повоєнного часу, коли демографічна ситуація в регіоні слалася не на користь чоловічого населення, ключові посади в усіх сферах життя обіймали, як правило, чоловіки. Так, станом на 1 січня 1947 р. серед 718 керівних кадрів Львівської області жінок нараховувалося лише 58 осіб, що складало 8 % від загальної кількості посадовців (ДАЛО. Ф. П-3. Оп. 2. Спр. 242. Арк. 23в.). Жіноча сфера управлінської діяльності обмежувалася посадами низової ланки (секретарі сільських, міських районних Рад, заступники голови чи начальника певного відділу чи управління тощо) або ж певними державно-господарськими сферами – освіта, медицина, культура.

З метою мобілізації жінок як трудового ресурсу, в перші післявоєнні роки більшовицька влада почала активно впроваджувати в західноукраїнських областях усталену в СРСР практику проведення різного роду «соціалістичних змагань», «суботників і недільників», «дострокового виконання та перевиконання планів». В інструктивних матеріалах для співробітників агітаційно-пропагандистських відділів райкомів та міськкомів партії рекомендувалося/наказувалося «ув'язувати агітаційну роботу з практичними завданнями (прополка, підготовка до збору врожаю, ремонт шкіл, клубів, житлових будинків, мобілізація засобів)» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1596. Арк. 36). Влада в примусово-добровільний спосіб залучала жінок до участі в різноманітних масових мобілізаційних кампаніях з відновлення зруйнованих війною господарських об'єктів.

З метою інтенсифікації жіночої праці, різними способами заохочувалося виконання та перевиконання ними взятих на себе зобов'язань. В офіційних звітах обкомів КП(б)У та на сторінках місцевих газет знаходимо інформацію про стан та динаміку процесу відбудови населених пунктів. Обов'язковою складовою таких повідомлень була розповідь про передовиків виробництва, як от про бригаду Ольги Дольної, яка, працюючи на будівництві в м. Тернопіль, у червні 1945 р. «в результаті соцзмагання тільки за одну декаду вибрала і склала в штабелі 45 270 кубометрів битого каміння. А член бригади Кузя Анеля за 7 днів виконала місячне завдання, вибравши і склавши у штабелі 4500 штук цегли» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1596. Арк. 34). Широкого поширення набула практика створення так званих «Дошок Пошани», на яких розмішували фотографії жінок – «ударниць соціалістичного змагання», як от в м. Тернополі, де в червні 1945 р. «на дошку Пошани було занесено 5 домогосподарок, з них – Ольга Рурак, яка за останню декаду вибрала з руїн і склала в штабелі 4 тис цегли, замість 1620 шт. при нормі» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1595. Арк. 16).

Очевидно, що використання таких методів відзначення жіночої праці здійснювалося не стільки з метою піднесення авторитету конкретних жінок-трудівниць, скільки ставало підста-

вою для збільшення денних норм виробітку. Експлуатація фактично безоплатної жіночої праці дозволяла значно інтенсифікувати процес відбудови зруйнованого війною господарства. Разом з тим державна пропагандивна машина активно нав'язувала суспільству думку про зміну соціальної ролі емансипованої радянської жінки, акцентуючи увагу на розширенні сфери її діяльності далеко за рамки традиційно усталеного патріархального розподілу гендерних функцій. У нових суспільно-політичних умовах жінку спонукали/змушували бути не тільки «домогосподаркою», але й громадською активісткою, бійцем «трудового фронту».

Починаючи з моменту відновлення роботи органів радянської влади, масово-політична і виховна робота серед жінок була спрямована також «на своєчасний і якісний збір врожаю, дострокове виконання плану хлібопоставок з врожаю поточного року». Окрім партійних чиновників, жінки – активістки масово залучалися до агітаційно-пропагандистської роботи, «роз'яснюючи селянам рішення партії та уряду про збір врожаю і заготівлю сільгосппродукції, про могутність Радянського Союзу і значення дострокового виконання плану хлібопоставок» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4581. Арк. 179). Для прикладу, на одних зі зборів жінок колгоспу «Вільне життя» Ново-Сільського району Тернопільської області член жінради Поперечна Ірина заявила: «Ми маємо всі можливості достроково здати хліб державі. Полтавчани взяли зобов'язання виконати план хлібопоставок до 23 вересня, а ми вносимо пропозицію розраховатися з державою по хлібопоставкам до 15 серпня 1947 року» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4581. Арк. 173). Така ініціатива заохочувалася більшовицькою владою, активно підживлювалася пропагандивною демагогією партійних агітаторів, які регулярно виступали на численних зборах перед різносоціальною та віковою аудиторією.

Зауважимо, що пропаганда перманентної боротьби за «виконання та перевиконання взятих на себе зобов'язань» велася не тільки заради підвищення економічних показників, але й виступала прямим чи опосередкованим способом насадження системи нових моральних цінностей. Суспільству нав'язувалася думка, що найвищою цінністю в радянській країні є не людське життя, а інтереси держави. Важливо підкреслити, що величезний легіон агітаторів та пропагандистів від КП(б)У цілеспрямовано працював над тим, щоб сформувати в суспільній свідомості західноукраїнців відповідний образ «радянської людини», готової на самопожертву заради «світлого комуністичного майбутнього».

Важливою складовою політики радянзації була колективізація сільського господарства. Створення колгоспів розглядалося владою як одне з найважливіших стратегічних завдань економічного та політичного характеру. Західноукраїнське село за визначенням не могло залишатися поза рамками колгоспної системи, оскільки радянська економіка виключала будь-які ринкові відносини всередині держави. Існування ж приватного сектору в сільському господарстві означало збереження поза межами тотального контролю держави хай і незначного, але реально функціонуючого сегменту економічної системи. Сталінський режим у жодному випадку не погоджувався на такі «експерименти». Однак проводити колективізацію виключно репресивними, жорстко насильницькими методами, як це мало місце на початку 1930-х рр. у радянській Україні, більшовицька влада не могла. Головною причиною цього було існування в регіоні потужного руху Опору у формі УПА та націоналістичного підпілля.

Дослідники виокремлюють два етапи аграрної політики режиму: перший – 1944 – 1947 рр., впродовж якого було «забезпечено підготовку передумов до безпосередньої колективізації села», та другий – 1948 – 1950-ті рр., що «відзначився суцільною організацією колгоспів» (Маларчук, 2008: 49). Впродовж перших після окупаційних років більшовицька влада всілякими способами намагалася сформувати позитивну громадську думку стосовно політики колективізації. Для реалізації цього завдання використовувався широкий спектр раніше випробуваних методів і засобів впливу на суспільну свідомість західноукраїнського селянства.

Починаючи з 1946 р., значного поширення набула практика залучення жінок до агітаційної роботи, змістом якої була тема створення колгоспів. Із числа найбільш прорадянськи налаштованих активісток формували групи агітаторок, котрі виступали перед жіночими аудиторіями спільно з представниками райкомів чи міськкомів партії. Такі виступи, як правило, організовувалися в період жнив безпосередньо на полі, або ж у після робочий час у місцевих клубах чи

інших громадських місцях, куди примусово зганяли селян. Тематика лекцій, доповідей, бесід не вирізнялася оригінальністю й у них йшлося про «Переваги колгоспного ладу над дрібним індивідуальним селянським господарством», «Участь жіночого активу у виконанні господарського плану хлібопоставок», «Статут сільгоспартілі – закон колгоспного життя». Особливу увагу партійні агітатори звертали «на правильну організацію праці в колгоспах, на виконання взятих зобов'язань, популяризували роботу передових колгоспниць». Практикувалося використання жінками-активістками наочно-зображувальних форм агітаційної роботи. Наприклад, «делегатки Велико-Глубочецького району Тернопільської області Залісовська Анна і Новак Розалія під час жнив 1947 р. систематично випускали бойові листки, де показували роботу кращих жінок-колгоспниць, проводили читання газет. Залісовська сама провела 63 бесіди, взяла зобов'язання виростити на площі 10 га по 16 ц зернових (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4581. Арк. 166–167).

Численні наради жінок – активісток, які регулярно проводилися на рівні областей або районів, так само використовувалися владою як агітаційно-пропагандистські майданчики. Кандидатура кожної делегатки зборів, особливо республіканського та обласного масштабів, ретельно підбиралася, текст її виступу готувався та редагувався в кабінетах райкому чи обкому партії. Як правило, виступаючі емоційно розповідали про важке життя селян за часів «панської Польщі та фашистської окупації та про радісне життя при радянській владі». Зобов'язковими були виступи, в яких йшлося про необхідність створення колгоспів, оскільки «єдиний шлях до кращого життя і піднесення культури – колгоспне життя» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1595. Арк. 27).

Досить часто жінки ставали першими членами новоствореного колективного господарства або ініціативної групи з його формування, показуючи своїм прикладом незворотність процесу колективізації. Маємо чимало документально зафіксованих прикладів участі «жінрад і жінделегаток у роботі зі створення колгоспів. Так, із 52 господарств, сформованого в серпні 1947 р. колгоспу ім. І. Франка Коломийського району Станіславської області, 40 членів є жінки; у колгоспі ім. Т. Шевченка Снятинського району із 37 господарств – 17 жінок. Загалом у 44 колгоспах області членами колгоспів було 1823 жінки. А колгосп «Нове життя» в Кутському районі (голова – Славицька Ганна і члени – Бойчук Василина, Радиш Євдокія, Дедо Юстина, Андруц Олена) взагалі був організований з ініціативи жінради» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4581. Арк. 182).

Влада заохочувала такого роду діяльність жінок-активісток різними способами – від використання стимулів морально-психологічного характеру (оголошення подяки, вручення грамот, публікація статей про таких жінок у районних та обласних газетах, виступи на радіо, вивішування фотографій на спеціальних вітринах в публічних місцях тощо) до матеріальної винагороди у вигляді грошових премій, спеціальних подарунків, можливості придбати «дефіцитні» товари першої необхідності. Так, наприклад, кожна учасниця обласної наради жінок Станіславської області 28–29 липня 1945 р. мала можливість отримати у спеціально організованому «аптечному ларьку невеличку аптечку першої допомоги, а в спеціально організованому магазині – по 4 метри мануфактури, 1 хустку, 1 пару панчіх, 1 косинку, шарф, по 1 кг кондвиробів, 1 кусок мила і сірників» (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1595. Арк. 28). Можна уявити, якими цінними та недосяжними для придбання були ці товари для пересічного селянина. Адже війна тільки-но закінчилася, про налагодження роботи сільських магазинів ще навіть не йшлося, такі необхідні речі як мило та сірники, тривалий час залишалися вкрай дефіцитним товаром. Придбані в обласному центрі хустка, панчохи, тканина для пошиття плаття чи спідниці, ставали предметом особливої гордості селянок, яким довірила «партія» поважну місію – представляти район на такому представницькому форумі. Підсилюваний низкою моральних стимулів, такий спосіб винагород, а насправді – неприхованого підкупу жінок-активісток традиційно використовувався більшовицькою владою з метою оформлення «вітрини радянського способу життя», центральним експонатом якої, як правило, слугувала фігура робітника і колгоспниці.

Партійно-радянські чиновники навіть не приховували свого прагнення використовувати жінок як інструмент тиску на їхніх близьких родичів, зокрема, чоловіків, батьків, дітей. По-єзуїтски цинічно звучать слова М. Хрущова з трибуни згадуваної нами республіканської наради жінок західних областей України, де він заявляє, що «колгоспне село це шлях спасіння селя-

нина і особливо – селянки» (ЦДАГО. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4579. Арк. 28). Адже саме у цей час українські колгоспники масово помирили, накриті третьою хвилею голоду в «комуністичному раю», а західноукраїнськими селами ходили голодні примари жебраків зі Східної та Центральної України і просили що-небудь з їжі для себе та своїх дітей. Звертаючись до учасниць наради, М. Хрущов давав їм настанову, «повернувшись додому, загітувати своїх чоловіків до вступу в колгоспи. Швидше колгоспи організуєте, – запевняв чиновник, – швидше західні області долучаться до східних областей нашої радянської України, ми швидше відновимо своє господарство (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4579. Арк. 41). Натхненні урочистою атмосферою, яка зазвичай панувала на такого роду зібраннях, виявом поваги і довіри зі сторони найвищих державних та партійних посадовців, переважна більшість жінок-делегаток ставали щирими прихильницями радянського ладу, активними пропагандистами колгоспної системи.

Висновки. Підбиваючи підсумки, слід наголосити, що в процесі радянзації західних областей України більшовицька влада широко застосовувала мобілізаційні стратегії щодо місцевого жіноцтва. Зініціювавши створення жіночих організацій, які перебували під повним контролем КП(б)У, більшовики тим самим надали жіночому руху структурованості, що спростило систему управління ним. В умовах тотального дефіциту робочої сили, прямого або прихованого відторгнення радянської влади західноукраїнським суспільством, жіночі організації стали одним із передавальних пасів, що з'єднував владу і місцеве населення. Використовуючи різного роду мобілізаційні практики, партійно-радянські посадовці, з одного боку, використовували жіноцтво як трудовий ресурс, чиїми руками здійснювалася відбудова зруйнованого війною господарства, а з іншого – інструмент пропаганди радянського способу життя, зокрема, політики колективізації сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- ДАЛО – Державний архів Львівської області.
- Кобченко, 2015 – Кобченко К. Жінки як військовий ресурс тоталітарної влади: радянські гендерні стратегії передвоєнного часу // Жінки Центральної і Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: зб. наук. праць. Київ, 2015. 335 с.
- Кобченко, 2016 – Кобченко К. Гендерна політика радянської влади 1930-х років: між пропагандою та реальністю. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Гендерні дослідження. 2016. Вип. 2. С. 56–72.
- Малярчук, 2008 – Малярчук О. Тоталітаризм проти українського села. Івано-Франківськ, 2008. 228 с.
- Попп, 2017 – Попп Р. Політика радянської системи щодо жіноцтва Дрогобищини у перші повоєнні роки (1944 – 1953) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. 2017. Спец. вип. 3. С. 328–336.
- Смольницька, 2011 – Смольницька М. Жінка в радянському суспільстві: офіційний образ і реальна практика // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2011. Вип. 16. С. 162–174.
- Стародубець, 2018 – Стародубець Г. Гендерні стратегії більшовицької влади в умовах радянзації західних областей України та Білорусії в 1944 – 1946 рр. / Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог. 2018. Вип. 27. С. 270–275.
- ЦДАГОУ – Центральний державний архів громадських об'єднань України.
- Чорній, 2017 – Чорній Г. Участь жінок у кадровому забезпеченні західної України в середині 1940-х – початку 1950-х рр. (на прикладі Дрогобицької, Львівської, Тернопільської та Станіславської областей) // Історичний архів. Наукові студії: збірник наукових праць. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. Вип. 19. С. 154–155.

REFERENSES

- DALO – Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti [State Archive of Lviv Region]. [in Ukrainian]
- Kobchenko, 2015 – Kobchenko K. Zhinky yak viyskovyyi resurs totalitarnoyi vlady: radyanski genderni strategiyi peredvoynnogo chasu [Women as a military resource of totalitarian power: the Soviet gender strategies of prewar time] // Central and East European woman and the Second world war: gendered experiences in a time of extreme violence. Kyiv, 2015. 335 s. [in Ukrainian]
- Kobchenko, 2016 – Kobchenko K. Genderna polityka radyanskoyi vlady 1930-h rokiv: mizh propagandoyu ta realnistyu [Gender policy of the Soviet power in 1930es: between propaganda and reality] // Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Series «Gender studies». Osroh. 2016. Vyp. 2. S. 56–72. [in Ukrainian]

Malyarchuk, 2008 – Malyarchuk O. Totalitaryzm proty zakhidnoukrayinskoho sela [Totalitarianism against the western Ukrainian village]. Ivano-Frankivsk, 2008. 228 s. [in Ukrainian]

Popp, 2017 – Popp R. Polityka radyanskoyi systemy shchodo zhinotstva Drohobychchyny u pershi povoyenni roky (1944 – 1953) [Soviet system's policy towards Drohobych womenfolk in the first post-war years (1944–1953)] // Drohobych Regional Studies. 2017. Vyp. Spets. vyp. 3. S. 328–336. [in Ukrainian].

Smolnitska, 2011 – Smolnitska M. Zinka v radyanskomu suspilstvi: ofitsiyinyi obras s realna praktyka [A woman in Soviet society: an official image and a real practice] // Ukraine XX century: culture, ideology, politics. 2011. Vyp. 16. S. 162–174. [in Ukrainian]

Starodubets 2018 – Starodubets H. Henderni strategiyi bilshovytskoyi vlady v umovakh radyanizatsiyi zakhidnykh oblasteyi Ukrayiny ta Bilorusiyi v 1944 – 1946 rr. [Gender strategies of Bolshevik authorities in circumstances of the Sovietization of western regions of Ukraine and Belarus in 1944-1946 years] // Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Series «Historical Sciences». Osroh. 2018. Vyp. 27. S. 270–275. [in Ukrainian]

TsDAHOU – Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obyednan Ukrayiny [Central State Archives of Public Organizations of Ukraine]. [in Ukrainian]

Chorniyi, 2017 – Chorniyi H. Uchast zhinok u kadrovomu zabespechenni sakhidnoyi Ukrayinu v seredyni 1940-kh – pochatru 1950-kh rr. (na pryklady Drohobyskoyi, Lvivskoyi, Ternopilskoyi ta Stanislavskoyi oblasteyi) [Participation of women in the personnel provision of western Ukraine in Middle 1940's – Beginning 1950's (on the example of Drohobych, Lviv, Ternopil, Stanislav regions)] // Historical archive. Scientific studios: a collection of scientific works. Mykolayiv: Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly, 2017. Vyp. 19. S. 154–155. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 6.04.2018 р.